

SMURTO PRIEŠ SUAUGUSIUS ARTIMOJE APLINKOJE ATPAŽINIMO KRITERIJAI IR REKOMENDACIJOS DĖL VEIKSMŲ KILUS ĮTARIMUI DĖL GALIMO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE PRIEŠ SUAUGUSIUS

Smurto prieš suaugusius artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijai ir rekomendacijos dėl veiksmų kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje prieš suaugusius (toliau – rekomendacijos) parengtos įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“, 1.2.6 darbo 1 priemonę. Šios rekomendacijos skirtos sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojams. Pagrindinis rekomendacijų rengėjas – Valstybinė teismo medicinos tarnyba. Seksualinio smurto prieš moteriškosios lyties auką atpažinimo kriterijai pateikti Seksualinio smurto moteriškosios lyties aukos tyrimo metodikoje (sam.lrv.lt/veiklos-sritys/diagnostikos-gydymo-metodikos-ir-rekomendacijos/rekomendacijos-1).

Sužalojimo sunkumas (sveikatos sutrikdymo mastas) nustatomas vadovaujantis Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklėmis (toliau vadinama – Taisyklės), patvirtintomis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės ir darbo apsaugos ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymu Nr. V-298/158/A1-86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“. Šiose taisyklėse apibrėžtos sveikatos sutrikdymo, sužalojimo ir susargdinimo sąvokos:

Sveikatos sutrikdymas – tai žmogaus sužalojimas arba susargdinimas pažeidžiant jo kūno audinių (organų) vientisumą ar sutrikdant jų funkcijas.

Sužalojimas – tai žmogaus kūno audinių ar organų anatominio vientisumo ar jų funkcijų pažeidimas mechaniniu, fiziniu ar cheminiu poveikiu. Mechaniniai sužalojimai – tai poodinės kraujosruvos, odos nubrozdinimai, žaizdos, kaulų lūžiai ir kt., padaromi bukais, aštriais daiktais. Fiziniais faktoriais (dažniausiai aukštos, rečiau – žemos temperatūros poveikyje) padaromi nudegimai, nušalimai. Cheminiai faktoriai – tai įvairios cheminės medžiagos, veikiančios išoriškai (dažniausiai sukeliančios cheminius nudegimus) ar organizmo viduje (sukelia apsinuodijimus).

Susargdinimas – tai organizmo funkcijų sutrikdymas biologiniu, fiziniu, cheminiu ar psichiniu poveikiu arba nesuteikiant būtinos medicinos pagalbos. Biologiniais faktoriais gali būti įvairūs infekciniai veiksniai (pvz., bakterijos, virusai), o taip pat maisto ir skysčių ar jų sudėtinųjų dalių neadekvatus kiekis organizmo poreikiams. Fiziniai faktoriai – aukšta ir žema temperatūra, jonizuojanti radiacija. Cheminiai faktoriai – įvairios cheminės medžiagos, patenkančios į organizmą.

Pagrindiniai sveikatos sutrikdymo masto nustatymo kriterijai yra:

- sužalojimo (suluošinimo) pavojingumas gyvybei;
- sveikatos sutrikdymo (sutrikimo) trukmė;
- sužalojimo baigtis (pasekmės).

Sužalojimo faktui patvirtinti ir sveikatos sutrikdymo mastui nustatyti yra keletas būdų: apžiūrint tiriamą asmenį, arba nagrinėjant jo medicinos dokumentus, jei po patirtos traumos ar kitokio sveikatos sutrikdymo asmuo gydėsi asmens sveikatos priežiūros įstaigoje (ambulatoriškai, ligoninėje). Dažnai tenka apžiūrėti tiriamą asmenį, o po to nagrinėti medicininę dokumentaciją. Tiriamo asmens apžiūra svarbi, kai sužalojimai padaryti neseniai ir pagal jų pobūdį bei gijimo reiškinius galima nustatyti jų padarymo laiką, mechanizmą ir kt. Taip pat asmens apžiūra labai svarbi tais atvejais, kai reikia nustatyti bendro darbingumo netekimo dėl sužalojimo dydį (vertinama procentais), kadangi labai dažnai sužalojimų pasekmės būna akivaizdžios tik pasibaigus gydymui ir reabilitacijai, t. y. praėjus ilgesniam laikui po sužalojimo – tokios apžiūros metu įvertinami likę fiziniai defektai, funkcijos sutrikimas ir kt.

Asmens apžiūra netikslinga, jei po sužalojimo praėję daug laiko, o sužalojimo žymių nelikę bei neišsivystę liekamieji reiškiniai (pasekmės) – tokiu atveju pagrindinis vaidmuo tenka medicininei dokumentacijai, kurioje būna užfiksuoti sužalojimai iškart po traumos.

Gyvų asmenų tyrimų (ekspertizių) atlikimo pagrindas:

- ikiteisminio tyrimo pareigūno raštiška užduotis;
- kitų juridinių asmenų, fizinių asmenų ar jų įstatyminių atstovų prašymas;
- teismo nutartis (ekspertizei atlikti).

Gyvų (sužalotų) asmenų tyrimo (ekspertizės) objektai:

- sužalotas asmuo;
- dokumentai, skaitmeninės laikmenos, kuriuose yra medicininio pobūdžio informacija (medicininiai dokumentai, rentgeno nuotraukos, kompiuterinės tomogramos, papildomų tyrimų išvados, konsultacijų išvados ir kt.).

Atsižvelgiant į tai, kad vadovaujantis Taisyklių nuostatomis, sveikatos sutrikdymo mastą gali nustatyti tik teismo medicinos ekspertai, didelę reikšmę turi tinkamas sužalojimų aprašymas medicinos dokumentuose.

Aprašant kiekvieną sužalojimą, būtina:

- nurodyti sužalojimų lokalizaciją (nurodoma sužalota kūno vieta ir atstumai nuo artimiausių nekintančių anatominių taškų ir orientyrų), kai reikalinga - jų tarpusavio išsidėstymą;
- nurodyti sužalojimo formą, spalvą, sužalojimo aplinką (paraudimas, patinimas ir kt., kai šie komponentai yra); kitus sužalojimo požymius, leidžiančius nustatyti jų padarymo laiką, priemones ir būdą;
- nurodyti sužalojimo matmenis (ilgis, plotis, kai įmanoma – gylis, kryptis ir kt.). Išsamesnis sužalojimų aprašymo algoritmas pateikiamas lentelėje.

Lentelė. Rekomendacijos asmens sveikatos priežiūros įstaigų gydytojams, aprašant sužalojimus medicinos dokumentuose

Klasifikacija	Vartokite sužalojimus klasifikuojančius terminus (pvz.: odos nubrozdinimas, poodinė kraujosruva, muštinė žaizda, pjautinė žaizda ir pan.).
Lokalizacija	Užfiksuokite sužalojimo (-ų) anatominę vietą. Esant galimybei – jos santykį su artimiausiais nekintančiais anatominiais orientyrais, pvz.: 3 cm nuo gaktos viršutinio krašto ir 2 cm į dešinę nuo vidurinės pilvo linijos, 2 cm žemiau apatinio žandikaulio kairiojo kampo, kairės pusės 3-o šonkaulio lygyje ties vidurine raktikaulio linija ir pan.
Dydis	Išmatuokite sužalojimo (-ų) matmenis. Aprašant du matmenis turinčius sužalojimus, pvz.: 2x3 cm dydžio poodinė kraujosruva, pirmuoju nurodyti išilginę kūno ašį atitinkantį dydį, o antruoju – skersinę kūno ašį atitinkantį dydį. Nesant galimybės išmatuoti – palyginti su visiems suprantamu apytikriai objekto dydžiu, pvz., graikinio riešuto, žirnio dydžio, taškinis, delno, pirštų galų dydžio ir pan.
Forma	Apibūdinkite sužalojimo (-ų) formą (pvz.: tiesi, vingiuota, puslankio, ovalo, stačiakampio formos, netaisyklinga ir pan.). Jei sužalojimo

	forma primena konkretų daiktą, tikslinga tai nurodyti, pvz., kraujosruvos kontūrai primena diržo sagties formą ir pan.
Aplinkiniai audiniai	Apibūdinkite sužalojimo aplinkos audinius (pvz., kraujosruvos, žaizdos kraštai nubrozdinti, patinę ir pan.).
Spalva	Aprašant poodines kraujosruvas, svarbu įvardinti jų spalvą (pvz., melsvai violetinė, žalsvai violetinė, gelsvais kraštais ir pan.).
Kryptis	Įvardinkite sužalojimo kryptį (pvz.; linijinio nubrozdinimo – įdrėskimo, linijinės formos žaizdos). Linijinio sužalojimo kryptį galima nurodyti atitinkamai laikrodžio rodyklei ciferblate (pvz., įdrėskimo kryptis atitinka 11-5 val.) arba pagal kitus orientyrus (pvz., juostos formos kraujosruvos viršutinis galas ties krūtinkaulio rankena, apatinis – ties vidurine raktikaulio linija 4-ame tarpšonkauliniame tarpe).
Svetimkūniai	Apibūdinkite svetimkūnius, sutepimus, tarpus esančius žaizdoje ar odos nubrozdinimo paviršiuje (pvz.: purvas, stiklas), jeigu jų yra.
Sužalojimo laikas	Jei galite, nurodykite požymius, pagal kuriuos galima nustatyti sužalojimo laiką (pvz., odos nubrozdinimas drėgnu kraujingu paviršiumi / padengtas rusvu, apdžiūvusiu, neiškilusiu / iškilusiu, kraštuose besilupančiu šašu; kraujuojanti žaizda / žaizda sulipusiais kraštais / padengta sukrešėjusiu krauju / pūlingu apnašu ir pan.). Aprašykite poodinių kraujosruvų spalvą ir atspalvius.
Kraštai	Žaizdos kraštų apibūdinimas gali padėti nustatyti žalojusį daiktą ar įrankį, pvz.: aštriais daiktais padaromos žaizdos būna lygiais kraštais, buku daiktu padaryta žaizda – nelygiais, nubrozdintais / su kraujosruvomis kraštais, kąstiniai sužalojimai gali priminti dantų žymes, o minkštieji audiniai infiltruoti, patinę.
Gylis	Jei galite, nurodykite sužalojimo (pvz., žaizdos) gylį.

SMURTUI ARTIMOJE APLINKOJE BŪDINGESNI SUŽALOJIMAI

Sužalojimai artimoje aplinkoje gali būti specifiniai (būdingi) arba nespecifiniai, t. y. atsirandantys ir kitomis aplinkybėmis. Kaip dažniau smurto artimoje aplinkoje atvejais pasitaikantys sužalojimai medicinos literatūroje aprašomi tokie sužalojimai:

- Ausies būgnelio plyšimas;
- Išangės, genitalijų sužalojimai;

- Veido odos nubrozdinimai, įdrėskimai (linijiniai nubrozdinimai), kraujosruvos, žaizdos arba veido kaulų lūžiai;

- Kaklo nubrozdinimai, įdrėskimai, kraujosruvos;
- Liemens nubrozdinimai, kraujosruvos;
- Dantų netekimas arba lūžiai;
- Galvos plaukuotosios dalies nubrozdinimai, kraujosruvos;
- Rankų nubrozdinimai, kraujosruvos.

Smurto artimoje aplinkoje fiziniai požymiai gali būti panašūs į kitomis aplinkybėmis patirtus sužalojimus, tačiau kai kurios sužalojimų rūšys ir jų lokalizacija gali sustiprinti įtarimą apie smurtą artimoje aplinkoje, ypač moterų sužalojimo atvejais.

Centrinėje dalyje lokalizuoti sužalojimai:

- Sužalojimų išsidėstymas „maudymosi kostiumėlio“ zonose (krūtyse, gaktos, sėdmenų ir genitalijų srityje). Šios zonos paprastai būna pridengtos drabužiais, slepiančiais sužalojimus.

- Sužalojimai galvos ir kaklo srityse.

Kiti dažnesni dėl smurto artimoje aplinkoje pasitaikantys sužalojimai:

- Nudeginimai cigarete;
- Įkandimų žmogaus dantimis žymės;
- Nutrynimai nuo diržo, virvės;
- Taškinės kraujosruvos akių vokų junginėje po buvusio smaugimo, ypač kartu su kraujosruvomis kakle (smaugimo žymės);
- Sužalojimai su atsispindinčiu traumavusiu paviršiumi, pvz., diržo sagties žymės.

Dvipusiai sužalojimai – sužalojimai apimantys abi kūno puses, paprastai – kojas ir rankas:

- Dilbių alkūninių paviršių sužalojimai, atsirandantys ginantis nuo smūgių;

- Padų sužalojimai;

- Nugaros, kojų, sėdmenų ir pakaušio sužalojimai, atsirandantys nubloškiant ant grindų ar spaudžiant prie jų.

Smurtui artimoje aplinkoje taip pat būdingi sužalojimai, kurių atsiradimas negali būti paaiškinamas paciento (aukos) apibūdinamos traumos metu, pvz., akivaizdūs žastų suspaudimo pirštais požymiai, o pacientas nurodo, kad kažkur netyčia atsitrenkė ir užsigavo.

Įvairaus senumo sužalojimai:

- Įvairaus senumo (šviežių ir senų vienu metu) sužalojimų buvimas gali būti smurto artimoje aplinkoje pasekmė;

- Delsimas kreiptis į gydytojus dėl sužalojimų gali reikšti nukentėjusiojo nenorą pasirodyti gydytojams, slepiant smurtą, arba tai, kad nukentėjusysis prievarta laikomas namuose, kad nepasirodytų gydytojams.

PRANEŠIMAS APIE SMURTĄ PRIEŠ SUAUGUSIUOSIUS

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2002 m. sausio 28 d. įsakymas Nr. 55/42/16 „Dėl informacijos apie asmenis su kūno sužalojimais, kurie gali būti susiję su nusikaltimu, teikimo“ įpareigoja sveikatos priežiūros įstaigų vadovus užtikrinti, kad:

- teritorinės policijos įstaigos budėtojas būtų nedelsiant telefonu informuotas apie visus atvejus, kai į sveikatos priežiūros įstaigą kreipiasi arba pristatomas asmuo, kurio gyvybei kelia pavojų padaryti kūno sužalojimai, taip pat asmuo, kurio gyvybei pavojus negresia, tačiau jam padarytos durtinės, pjautinės, šautinės ar dėl sprogimo atsiradusios žaizdos arba kitokio pobūdžio kūno sužalojimai, kurie gali būti susiję su nusikaltimu;

- registracijos dokumentuose būtų išsamiai užrašomi paciento, kuriam padaryti kūno sužalojimai, ir jį pristačiusio asmens anketiniai duomenys, įvykio aplinkybės, informaciją perdavusio teritorinei policijos įstaigai sveikatos priežiūros įstaigos darbuotojo bei informaciją priėmusio policijos pareigūno vardai ir pavardės, pranešimo data ir laikas;

- teritorinės policijos įstaigos budėtojas prieš 16 valandų būtų telefonu informuotas apie tokio paciento išrašymą iš stacionarinės sveikatos priežiūros įstaigos.